

Светлана Е. Томић¹

Алфа БК универзитет у Београду

Факултет за стране језике

**ЖАРКО РОШУЉ ЧАС ОПИСА ЧАСОПИСА VI :
ЖАНРОВИ У СРПСКОЈ ШАЉИВОЈ ПЕРИОДИЦИ
(1830-1918) (НОВИ САД-БЕОГРАД: МАТИЦА
СРПСКА- ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И
УМЕТНОСТ, 2014)**

Шеста књига историчара књижевности Жарка Рошуља *Час описа часописа VI : жанрови у српској шаљивој периодици (1830-1918)* део је дводеценијског истраживања српске периодике. У његовим ранијим књигама критичари су истицали допринос друштвеној и културној историји Србије. *Час описа часописа VI : жанрови у српској шаљивој периодици (1830-1918)* представља преглед афоризама и карикатуре у изузетно плодној српској шаљивој периодици. Од Стеријиног првог шаљивог календара из 1830. до краја Великог рата Рошуљ прати заступљеност и трансформацију афоризама, не испуштајући из вида важне политичке догађаје и личности који помажу да се боље разуме контекст једног времена и начин размишљања интелектуалаца. Обимна грађа очито није била препрека већ изазов овом историчару. Како би проучио афоризме, Рошуљ је истражио 69 листова/часописа и 5 календара. У првом делу књиге, док исписује заступљеност и врсте афоризама у периодици, Жарко Рошуљ истовремено склапа антологију овог најкраћег жанра у књижевности, нудећи читаоцима 1001 афоризам.

Афоризам је био радо писан и заступљен у друштвеном животу Србије. Многи познати писци били су и афористичари. Као и у ранијим студијама, Рошуљ открива неке мало познате детаље. Тако се сазнаје да Јован Јовановић Змај није спорадично писао афоризме, користио је око 500 псеудонима потписујући своје мудре мисли. Због оштрине политичке критике Змајеви листови су трпели

¹ svetlana.tomic@alfa.edu.rs

цензуру, што није ублажило нити преокренуло његови ставове о одбрани слободе мишљења.

Ако је у трећој књизи о Пери Тодоровићу (2004) Рошуљ критиковао Слободана Јовановића што је пристрасно осудио на заборав ову значајну фигуру из политичког и књижевног живота Србије, у шестој књизи овај историчар драгоцене критичке примедбе упућује Јовану Скерлићу. То је стога што је Скерлић као угледни историчар и критичар такође осудио на заборав прву књигу афоризама у Србији, која је дошла из пера једне жене – краљице Наталије Обреновић. Значајна је и друга критичка напомена Жарка Рошуља о Скерлићевом недоследном суду о српској сатиричној периодици из 1911. који се не поклапа са оценом из 1914. (видети стр. 240).

Шаливи листови у Србији су били бројни, некада веома кратког века. Њихови издавачи и уредници били су тврдоглаво посвећени потреби да се народ критички насмеје. Ту је снага политичких афоризама најјача или најпродорнија. Негде се могло више истраживати, посебно у ретким случајевима када власник и одговорни уредник шаливога листа постаје жена, што је био случај са Зорком Лазић и листом *Врач*, који је био најтиражнији српски шалив лист у 19. веку, али и наугледнији, сматран је наследником Змајевог листа *Стармали*. На пример, у аламнаху *Српкиња* (1913, ср. 39-42) постоје изванредно значајни подаци шта је значила посвећеност Зорке Лазић (књижевнице, удовице, мајке) издавању *Врача*.

Концентрација на шаливе листове нужно је утицала на сужење истраживачког фокуса. Било би значајно да се макар укратко читаоцима и другим истраживачима скренула пажња да су и у другим периодичним публикацијама, на пример женским листовима, афоризми били редовна рубрика. Лист Београдског женског друштва *Домаћица* (1979) окупљао је српску женску образовану елиту, доносио је, између осталог, богат избор иностране и домаће афористике, које су потписивале интелектуалке. Зато нас нова истраживања тек чекају, она у којима би се упоредиле на пример мисли о жени и еманципацији из Рошуљеве изабране а доминантно мушкоцентричне и ове женске прогресивне штампе која није била мизогино оријентисана.

Шеста књига Жарка Рошуља оријентисана је на пописивање шаливих листова, набрајање типова афоризама и цитирање неких одабраних примера. Аутор је игнорисао методолошко утемељење афоризма у теорији и историји књижевности. Због занемаривања анализе богатог материјала, због повремено колоквијалног стила писања, подножних напомена које су претежно библиографске врсте, ова публикација више нагиње популарнонаучној а мање научној студији. Постојећа истраживања друштвених слојева и културних феномена у Србији тог времена могла су да помогну већи удео интердисциплинарног приступа. Многи афоризми омогућавају проучавање

стереотипа, на пример уочавање позитивног вредновања нежења и негативног обележавања неударних жена.

Ове примедбе могу да се упуте и другом делу књиге, који је посвећен карикатури у шаљивој периодици одабраног периода. Пошто се изабран аналитички примерак шаљивих листова у већој мери поклапа са првим делом књиге, јављају се понављања. У новије време постоји значајан број студија посвећених интермедијалности, па ипак код Рошуља изостаје анализа односа слике (карикатуре) и текста. Важно је што Рошуљ описује улогу Јована Стерије Поповића у равоју српског афоризма, али и карикатуре, напомињући и срећну околност – 1846. годину када је у Београду отворено Одељење литографије у државној штампарији, где су радили немачки уметници.

У прегледу карикатуриста Жарко Рошуљ је успео да издвоји Јована Јовановића Змаја, Ђуру Јакшића, Ацу Поповића Зуба, Карела Клича, Драгутина Дамјановића... Са опрезом, међутим, треба узети информацију о Јованки Бојовић – да се од 1891. у листу *Брка* јавља као једна од првих српских жена карикатуристичкиња (стр. 284). Познато је да је учитељица и књижевница Косара Цветковић у истом листу под псеудонимом „Офелија“ око 1889. објављивала карикатуре виђенијих Чачана (видети чланак: Оливера Недељковић „Косара Цветковић – живот преведен у књиге“, *Глас библиотеке*, Чачак, 17/2010, стр.96). Пошто је Бојовић своје прве карикатуре заснивала на предлошцима из руског сатиричног листа *Будилник*, вредело би поредити уметничку вредност цртежа ових жена. Штета је што као визуелни материјал карикатуре нису у неком знатнијем обиму укључене у књигу. Срећемо свега шест таквих примера.

Као преглед, ова шеста књига Жарка Рошуља доноси квантитиван износ података о афоризмима и карикатурама. Сходно избору наслова, представљен је опис а не анализа и у том смислу Рошуљ је постигао свој циљ. Некада опис одређених личности или часописа није изведен исцрпно, Рошуљ је радије оставио путоказе знајући да је сазнавање прошлости веома захтеван и тешко докучив процес. Сложенија анализа афористике и карикатуре, дакле, тек предстоји. Најдрагоценији су Рошуљеви нови увиди у значај одређених личности, као и критичко документовање да су неки судови књижевних ауторитета нетачни. У оба случаја Рошуљ мења разумевање српске књижевне прошлости и помаже изградњу поузданог знања.

Датум пријема: 17.10.2015.

Датум исправки: /

Датум одобрења: 20.10.2015.